

G. CIOTEK

Podstawy regionalnego
planowania wsi

- 1) wnioski na Konferencji
w Zakopanem 1947r. napis k. 1
- 2) fragment artykułu k. 6.
druk. w: WIEŚ Typ. Spol. Lit. nr. 45 z
1947r.

dr Gerard Ciełek

Wnioski, zgłoszone na konferencję sztuki i kultury ludowej w Zakopanem 5 -9 maja 1947.

1. Wniosek w sprawie ochrony cech regionalnych wsi.

Nowobudująca się lub przeobrażająca się wieś polska, nawet w bardzo głęboko zmienionych warunkach gospodarczych i społecznych nie może oderwać się od właściwości przyrodzonych terenu, na którym powstaje lub powstawa. Tym samym nie może i nie powinna wyzbyć się przez schematyczną normalizację form i materiałów budowlanych, przez szablon form osadniczych tych cech regionalnych, które stanowią o jej oryginalnej odrębności i które, jako wartości nieprzemijające, stanowią istotną część kultury narodowej.

2. Wniosek w sprawie ochrony zabytków budownictwa wiejskiego.

Zabytki budownictwa wiejskiego, wszelkich kategorii, wyróżniające się oryginalnością konstrukcji, rzadkością typu lub walorami plastycznymi powinny być objęte ochroną przez całe społeczeństwo, jako pomniki sztuki i kultury ludowej a zarazem narodowej. Ochrona tych zabytków powinna zmierzać przede wszystkim do zachowania ich w pierwotnym środowisku, z którym tworzą nierozdzielalną całość. Dla zabytków, które utraciły w terenie możliwość trwania, powinny się tworzyć miejscowe i regionalne ośrodki muzealne, typu skandynawskich muzeów pod otwartym niebem, w których mogłyby one służyć dla celów wychowawczych i badawczo-naukowych.

3. Wniosek w sprawie ochrony krajobrazu wiejskiego.

Krajobraz wiejski składa się z elementów przyrodzonych i elementów ukształtowanych przez człowieka, jako jednostkę i zbiorowość. Stosunek między tymi elementami powinien opierać się na zasadach równowagi, która przesądza biologiczne i gospodarcze życie krajobrazu oraz jego walory estetyczne. W dążeniu do tej równowagi szczególną ochroną należy otoczyć wszelkie pomniki przyrody nieożywionej, wody a zwłaszcza szatę roślinną, lasy, parki, grupy i pojedyncze okazy drzew i krzewów. Krajobraz nie może być jedynie obiektem rabunkowej eksploatacji dóbr naturalnych, lecz powinien stać się terenem pojednania świata przyrody ze światem cywilizacji, terenem harmonii piękna przyrody z pięknem sztuki.

dr Gerard Ciołek

O PODSTAWY REGIONALNEGO

PLANOWANIA

WIEJSKIEGO

/ artykuł dyskusyjny /

Warszawa luty 1947.

Sięgając do historii badań nad regionalnymi cechami w budownictwie wiejskim w Polsce, możemy stwierdzić, że jest ona dość dawna, gdyż sięga bezmała 150 lat. Rozwijała się ona równoległe z nauką i badaniami nad historią sztuki i jak w tamtej, zarysowują się w niej różne odrębne okresy jej rozwoju.

Pierwsza faza charakteryzowała się jakgdyby romantycznym stosunkiem badacza do zagadnień budownictwa wiejskiego, poszukiwaniem tych emocjonalnych wartości w jego formach, które odpowiadały duchowi epoki pieśni Ossjana, ballad Mickiewicza, lub też prorocत्व Wernyhory. Ciężka tu też niewątpliwie tradycja sentymentalnego mitu arkadyjskiego z pod znaku Powązek, Arkadii i Puław, owego poszukiwania tła, dla oderwanej od nurtu życia sielanki. Badaczami tego okresu byli: Łukasz Gołębiowski, Zorjan Chodakowski, Wincenty Pol, Goszczyński.

Okres drugi można określić jako pozytywistyczny. Posługuje się on ówczesnymi zdobyczami z okresu metodologii badań i osiąga w tym kierunku niewątpliwie poważne zdobycze. Ludog^{i uznaniem}znawstwo polskie tego czasu cieszy się sławą w całym świecie, a prace Kolberga, Karłowicza, Matlakowskiego i Glogera stają się wzorem dla następnej generacji badaczy. Końcowa faza tego okresu wyróżnia się pewnymi tendencjami, które możnaby nazwać naukowym patriotyzmem, o programie z góry założonym i zdążającym za wszelką cenę do znalezienia w budownictwie ludowym, utożsamianym z narodową sztuką polską, źródła natchnień i praw ~~formy~~ dla rozwoju całej architektury polskiej /Mokłowski, Sas- Zubrzycki, Stasiak/. Była to naturalna reakcja, wynikająca zarówno z całokształtu ówczesnego rozwoju historii sztuki i kultury w Europie, a zwłaszcza szowinistycznych tendencji nauki niemieckiej, a z drugiej strony była to postawa, przeciwstawiająca się kosmopolitycznym formom

budownictwa ówczesnego w Polsce i chęć wskazania ~~xx~~ właściwych dróg w poszukiwaniu rodzimego charakteru w naszej sztuce. Na tych podstawach powstał styl zakopiański Witkiewicza, niewątpliwie dodatnie zjawisko w zakresie formowania nowego wyrazu budownictwa, dla nowych potrzeb, w określonym regionie. Nie było to jednak budownictwo ludowe, choć go wiejscy cieśle wznosili, gdyż nie służyło wsi.

Faza trzecia wiąże się z okresem, kiedy po wojnie światowej 1914 - 18 zniszczenia kraju i coraz bardziej zanikająca odrębność regionalna budownictwa wiejskiego, zmusiła nas do podjęcia badań tego zagadnienia, pod kątem widzenia praktycznego, zastosowania ich wyników, przy odbudowie i przebudowie wsi. W tym duchu szły prace Szyllera, konkursy na odbudowę wsiⁱ wreszcie źródłowe opracowania Chętnika, Polskiego Muzeum Etnograficznego i Zakładu Architektury Polskiej /Sosnowski, Piaścik, Dmochowski, Żukowski, Ciołek/. W tym też kierunku trwają badania dzisiejsze, w których świetle autor podejmuje próbę zreferowania zagadnienia odbudowy wsi w oparciu o podstawy regionalnego planowania wiejskiego.

"Nowobudująca się lub przeobrażająca się wieś polska, nawet w bardzo głęboko zmienionych warunkach gospodarczych i społecznych, nie może oderwać się od właściwości przyrodzonych terenu, na którym powstała lub powstała. Tym samym nie może i nie powinna wyzbyć się przez schematyczną, prymitywną normalizację tych cech regionalnych, które jako wartości nieprzemijające, stanowią istotną część kultury narodowej." +/

Sięgając do historii literatury od rejonu alpejskiego
całkiem o historycznej treści. Polska
możemy stwierdzić, że jest ona dość dawna
gdyż sięga przeszło 150 lat i że wy-
wodzi się w niej różne odrębne obrazy
jej rozwoju.

Pierwszą fazę charakterystyczną jest roman-
tycznym strumieniem literatury do tego
naprowadzić, porównaniem tych epok
wielkich wartości w formach historycznych,
które odprawiły epokę piśmienną,
ballad iichowina czy też powieści Werny-
kory. Liczyta to również historyczną
sentimentalnego mitem i historycznego,
owego porównania sta, ale odromeni
od niego wyjątkowego sielanki (Chodu-
kowsli, Pol, Gomyński, Gólski)
Drugi okres - rozwijany go historyczny
portuguje się w owym i zdolnym
z całym metodologią i osiąga w tym
kierunku wielopłciowe powieści zdolne
(Kobler, Kartowic, Matlachowski) ^{główny} Poci-
on jednakże na rolę piśmienną owym
ortymofem, które moimby rozwijać w
patriotyzmem, zwrócić się do walców mi-
nialnego do wybitnego i historycznego
ludowego na przykład preferency i i wolta
~~niektórych~~ ^{całkowicie} polskiej (Mokrowsli, Sus-
zubnyli) Była Strach) Była to w
realne realne, wybitne i z rozwojem
owym historycznym i w Europie, pewnych
zabawnych tendencji w nowej literaturze

i wyprzedziła się jej część przeciwstr-
wennie homopolitycznym formom
architektury monumentalnej w Polsce
pompałsiach, oddzielnym form budowlitne
ludowego.

Z tego gruntu wyrósł styl rako-
piński Witkiewicza, nieustannie
dostrzegając zjawiska w zakresie formo-
wania nowego wyrazu budownictwa
dla nowych potrzeb, ^{z określonymi reżimami} ale to nie było
budownictwo ludowe, lecz dla innych
warstw społecznych, choć przez niektórych
miejstrow budowane, głównie w miastach i
wsi.

Treść ~~Archa~~ wzięta z ^{gdy} obrotu pro-
wajnie siatkowej 1944-48, ^{gdy} zwrócić
brazji i coraz bardziej zwrócić uwagę
odrębności regionalne budownictwa
wielkiego zwrócić ^{nie} ~~dotyczy~~ do ^{podjęcie}
^{budów pod kątem widzenia} ~~2 aspektów~~ praktycznego zastosowania
wyników przy odwołaniu i przebudowie
wsi. W tym ^{nty} ~~duchu~~ prace Chętni-
Pisicze, Dmuchawskiego, i innych
Polskiego ~~zwrócić~~ ^{zwrócić} ~~dotyczy~~ ^{dotyczy}
w tym też kierunku tworzą badania
dramatyczne, w których niektóre podjęły
próbę referowania zagadnień
regionalizmu w budownictwie wiejskim
i dotyczących się z tym spraw jego uchwycenia
i kontynuacji w nowej rzeczywistości.